

”Att fostra ett folk – är det syftet?”

Folk ska skärpa sig och jobba mer. Så lyder ofta retoriken från både S och Tidöpartierna. Många av samhällets ekonomiskt utsatta får nu betala ännu mer eftersom de har så kallade blancolån, skriver Stefan de Vylder.

Publicerad i Svenska Dagbladet 2025-01-08

DEBATT | INKOMSTER

Det här är en argumenterande text med syfte att påverka.

Åsikterna som uttrycks är skribentens egna.

Allt oftare läser vi rubriker om fattigdomen i ett rikt Sverige. Växande skaror av behövande köar till Stadsmissionens och Frälsningsarméns utdelning av billig eller gratis mat.

Allt färre får bostadsbidrag. Inte för att behoven minskat, utan för att inkomsttaket legat oförändrat sedan 2021, under tider av hög inflation. De generella välfärdsystemen, främst sjukförsäkring, A-kassa och pensioner, har urholkats.

Det tjasas ibland om svenska folkets ”bidragsberoende”. Folk ska skärpa sig och jobba mer, har budskapet varit. Men faktum är att vårt socialförsäkringssystem sedan länge går med stora överskott. Ersättningsnivåerna har inte hållit jämna steg med inflationen, och som andel av BNP har utbetalningarna från våra socialförsäkringar sjunkit kraftigt.

Tidöpartiernas nyspråk för tankarna till Orwells roman 1984. ”Reform” betyder ofta försämring. Den tidigare arbetsmarknadsministern Johan Persson (L) förklarar: ”Med regeringens politik kommer det inte vara lika fett att vara arbetslös. Bidragsreform. Arbetslinje. Punkt.” (X den 3 april 2024).

De som har det svårast har drabbats värst. Försäkringskassans bedömningar av rätt till sjukpenning började hårdna redan under den förra socialdemokratiska regeringen.

Försörjningsstödet, det som tidigare kallades socialbidrag, har sjunkit i reala termer. Och varje år sedan 2015 har antalet personer som beviljas stöd för personlig assistans minskat.

Samtidigt har presenterna till samhällets välbeställda duggat tätt. Bara i år: Minskad marginalskatt för höginkomsttagare. Halverad, och nästa år slopad, skatt på kapital upp till 300 000 kronor på så kallade ISK-konton, som redan tidigare var skattegynnade. Till detta ska läggas en bred, blocköverskridande sänja mellan Socialdemokraterna och Tidöpartierna om att bevara slopanDET av förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt och fastighetsskatt.

I dagens Sverige är det billigt att vara rik men dyrt – och väldigt krångligt – att vara fattig.

Ett dråpslag mot många av samhällets mest utsatta är beslutet att redan från och med nyårsdagen i år halvera värdet av ränteavdragen för så kallade blancolån, det vill säga lån utan säkerhet. Avdragsrätten ska sedan avskaffas år 2026. Denna ”reform” har trumfats igenom utan nämnvärd debatt och, såvitt jag vet, utan opposition från S.

Skatteavdragen har en lång historia. Sverige har länge haft en allmän avdragsrätt för skuldräntor: 30 procent skatterabatt upp till 100 000 kronor, därefter 21 procent. Debatten har tidigare gällt bostadslån, och främst handlat om två saker: avdragsrättens effekter på höjda bostadspriser och de fördelningspolitiska konsekvenserna. De största vinnarna har varit högt belånade höginkomsttagare. Bland nationalekonomer har det rått en bred enighet om att dessa ränteavdrag sakta borde trappas ned under en period på 5–10 år.

Men inget parti har vågat röra de heliga ränteavdragen för bostadslån. Däremot får alla som inte har fullgod säkerhet för sina lån, i regel låginkomsttagare, en skattechock från och med nyårsdagen i år.

Motivet har varit att minska hushållens skuldsättning. Kanske har politikerna inspirerats av teveprogrammet ”Lyxfällan”, som illustrerar mänsklig svaghet. *Ta er i kragen!* är budskapet i ”Lyxfällan” och från våra politiker.

Flera av de skuldsatta i teveprogrammen har hamnat i skuldfällan sedan de tagit sms-lån till skyhöga räntor. Den effektiva räntan på ett snabb lån kan uppgå till tusen procent eller mer. Ibland har de spelat bort allt de hade på nätpoker, och i ren desperation tagit snabb lån för att vinna tillbaka sina pengar. Det lyckas sällan. Somliga har lockats av reklam och sociala medier att konsumera på kredit för pengar dom inte har. Dumt, visst. Men var finns de politiska förslagen att förbjuda ockerräntor? Hur kan spelbolagen tillåtas fortsätta med sin lockande reklam om snabba pengar?

Och när hör vi politiker ifrågasätta Sveriges stenhårda lagstiftning när det gäller fordringsägares rätt att driva in sina lån? Det är ingen tillfällighet att vi har ett genuint svenskt begrepp, evighetsgäldenär, som beteckning på människor som helt saknar möjlighet att betala sina skulder under hela sin livstid. Är det rimligt att vår skattefinansierade kronofogde alltid ska hjälpa till att tvinga skuldsatta att ”göra rätt för sig”, till och med om de har utsatts för rena bedrägerier?

Och alla som sett Lyxfällan och moraliserar bör veta att inte alla de omkring 420 000 svenskar med skulder hos Kronofogden har varit ansvarslösa. Det stora flertalet har drabbats av någon händelse – sjukdom, skilsmässa, arbetslöshet eller annan personlig olycka – som gjort att de inte kunnat

hantera sin privatekonomi. Och det senaste årets snabba ökning av antalet fall hos Kronofogden beror inte på att svenska folket har blivit mer ansvarslöst. Men kanske på att det har blivit tuffare att vara fattig.

Många svenskar kommer snart att drabbas av insikten om att deras räntebetalningar blir allt tyngre. Remissinstanser som Finansinspektionen och Riksbanken har i sina kommentarer avrått från att gå för snabbt fram med nedtrappningen av avdragen. Men redan nu ska straffet utmätas.

Och kanske har delar av socialdemokratin samma syn som Tidöpartierna på behovet av att fostra och disciplinera folket. Så här formulerade den blivande finansministern Magdalena Andersson år 2013 sin vision för ett gott Sverige:

”Vår vision är tydlig. Varenda ung kvinna eller man ska få känna känslan av en klocka som ringer vid 6-tiden när det fortfarande är becksvalt ute. Dom ska hålla i sig en kopp kaffe och traska iväg mot en arbetsplats eller ett lärosäte som väntar på dom. Det kan kännas beskt – men vårt budskap till Sveriges ungdomar är enkelt: Vi står för en jobbigare morgon – men ett bättre liv.” (SvD den 22/8 2013).

Men för hundratusentals svenskar väntar en jobbigare morgondag, och ett ännu jobbigare 2026.

Effekterna av avdragsreformen kommer att kunna ses hos Kronofogden, som räknar med en 30-procentig ökning av fallen. Och i självmordsstatistiken.

Stefan de Vylder

nationalekonom och författare

Rättelse

I en tidigare version av min debattartikel skrev jag att Klarna erkänt att de tjänade mest på kunder som inte betalar. Bakgrunden var ett uttalande från år 2015 från en av grundarna: *”Den bästa kunden är den som inte betalar direkt, men som får en påminnelse och sedan inkassokrav. För vi har rätt att ta ut avgifter.”* Jag beklagar att min beskrivning av Klarnas affärsmodell och höga påminnelseavgifter var inaktuell och felaktig, för vilket jag ber Klarna om ursäkt.

Stefan de Vylder